

TEKE ZSUZSA

A firenzeiek vagyoni helyzete Zsigmond kori Magyarországon

Az 1427. évi Catasto adatai alapján

A *Signoria* 1427 májusában hagyta jóvá a *Catasto* bevezetéséről szóló, az adózási rendszer megreformálását célzó törvényt, amely szerint a városállam lakossága vagyona arányában viselné az adóterheket. A lakosság bevallásai alapján a hivatalnokok elkészítették az összesítéseket, majd meghatározták az egyes háztartások adóköteles vagyonát és adózási kvótáját. A három évig tartó munkálatok eredményeként több mint 260 000 személy neméről, életkoráról, mintegy 60 000 háztartásfő ingó és ingatlan vagyonáról, annak becsült értékéről, az esetek többségében foglalkozásáról, gazdasági tevékenységéről készült viszonylag pontos felmérés. A hatalmas információtevényt tartalmazó forrás kincsesbánya mindazok számára, akik a városállam népességével, gazdasági, társadalmi szerkezetével foglalkoznak. A forrás értékes adatokkal szolgál a firenzei–magyar kereskedelmi kapcsolatok vonatkozásában is. Olyan, a kapcsolatok jelentőségének megítélésében alapvető kérdésekre nyerhetünk belőle választ, mint a Zsigmond kori Magyarország iránt érdeklődő cégek tőkeereje, üzleti kapcsolataik alakulása, helyük a firenzei üzleti életben. Esetenként még arra is van lehetőség, hogy megállapítsuk a magyarországi kereskedelembe befektetett tőke hozzávetőleges értékét. Christiane Klapisch-Zuber és David Herlíhy az 1970-es évek végére számítógépen feldolgozta a forrást,¹ és a *Catasto*ban szereplő személyekről egy jegyzékben adott számot, feltüntetve az egyes személyek és háztartások adóköteles vagyonát. Az egyes háztartások vagyoni helyzetének érzékeltetésére kitűnően alkalmas adóköteles vagyon összegét ennek, a *Firenzei Állami Levéltár*ban a kutatók rendelkezésére álló jegyzéknek az alapján adtam meg. A francia–amerikai szerzőpáros számítási értelmében 2300 forinttól felfelé már jelentősebb vagyonokról volt szó.²

Összeállításunk természetesen nem tekinthető teljesnek. A Magyarországon tevékenykedő személyek közül azonban jó néhányat sikerült fellelni a *Catasto*ban, és ennek alapján már tehetünk néhány általános érvényű megállapítást a Magyarországgal kapcsolatban álló cégek tőkeerejét illetően. A 28 azonosítható személyből, illetve cégből 1000–2300 forint adóztatható jövedelemmel

1 David Herlíhy–Christiane Klapisch-Zuber: *Les Toscans et leurs familles. Une étude du Catasto fiorentin de 1427*. Paris, 1978.

2 D. Herlíhy–C. Klapisch-Zuber: i. m. 36.

szerepel 7, 1000 forint alatt, 200–800 forintnyi alappal rendelkezett 12, 2300 forint felett, 3000–4000 forint között 5, 12–60 000 forint között mozgott 4 személy. Az előbb említettek adóztatható vagyona is messze elmaradt azonban a leggazdagabb vállalkozók, bankárok vagyona mögött. Palla Nofri Strozzi adóköteles vagyonát pl. 103 306 forintra becsülték, az ugyancsak hatalmas vagyonú bankárét, Giovanni Bicci Mediciét 81 072 forintra. Mindebből következik, hogy a magyar piacon a közepes és kisebb vagyonok tulajdonosai voltak túlsúlyban. Ugyanakkor az előbbieknél nyújtott pénz- és áruhitel formájában a tekintélyesebb cégek is jelen voltak. A hitelezők között többnyire szövetkészítéssel, szövetkereskedelemmel foglalkozó cégek fordultak elő. Így megemlíthetjük Giovanni di Bicci Medici két fiát, Cosimót és Lorenzót, Francesco és Niccolò Tornabuonit (50 570 Ft adóztatható vagyon), Bernardo di Domenico Giugnit két testvérével együtt (23 607 Ft), Bernardo di Giovanni Portinarit (18 644 Ft), Giovanni di Tommaso degli Albertit (15 031 Ft), Bernardo d’Antonio da Uzzanót (9350 Ft), Antonio di Giovanni Rucellait (7864 Ft), Niccolò di Piero Capponit (7443 Ft), Bartolomeo Carduccit (7363 Ft), Francesco di Giachinetto Boscolit (6917 Ft), Niccolò di Andrea Carduccit (3762 Ft) mint akik hozzájárultak Magyarországon kereskedő polgártársaik pénz- és áruállományának növeléséhez.

Az egyes személyek, cégek vagyoni helyzetének megismerésén túl fontos lenne annak kiderítése is, mennyi pénzt fektettek be a magyarországi kereskedelembé, és mekkora hasznot könyvelhettek el maguknak. E kérdések megválaszolását jelenlegi forrásismereteink nem teszik lehetővé. Bariša Krekić sokkal kedvezőbb forrásadottságok mellett is csak arra vállalkozhatott, hogy megpróbálja a firenzeiek áru- és pénzhiteleinek értékét meghatározni, amelyeket a 15. század első felében a raguzaiaknak nyújtottak.³ Ez az 1418–1459 közötti időszak 9 évében sikerült. A hitel összege ez alatt a 9 év alatt 73 900 dukátra rúgott. Az 1418–1421 közötti 4 évre 40 000 dukát esett. Magyar vonatkozásban az adatok csak arra adnak lehetőséget, hogy egyes esetekben a kereskedőnek járó és a neki hitelbe adott pénzek alapján hozzávetőleges képet alkossunk a forgalomról, a befektetett tőke nagyságáról. Így mindenekelőtt a Fronte–Carnesecchi társaság adósainak és hitelezőinek 1427-ben készült listájából nyerhetünk értékes információkat.⁴ A kimutatásból azonban nem derül ki, hány év üzleti tevékenységét öleli fel. Egyes jelekből ítélve mintegy nyolc esztendőről lehetett szó.⁵ Ha a számításnál ezt az időszakot vesszük alapul, akkor egy évre átlagban 10 000 Ft követelés esik. A forgalom értékének ennél az összegnél jóval nagyobbak kellett lennie, mert hisz a követelések egy részét időközben be is hajthatták. Némi támpontot ad a befektetett pénzek összegére nézve a kereskedő által felvett hitel. Ugyancsak nyolc év viszonylatában a felvett hitelek értéke számításaink szerint

3 *Bariša Krekić*: Italian Creditors in Dubrovnik (Ragusa) and the Balkan Trade, Thirteenth through Fifteenth Centuries. In: *The Dawn of Modern Banking*. Ed. J. Day. New Haven–London, 1979. 241–254.

4 Archivio di Stato di Firenze (=ASF) Catasto, 1427, Portate 27, fol. 116., Portate 28, fol. 1008.

5 A jegyzékben Szászi János egyszer mind budai prépost (1419–1426), majd mint veszprémi püspök szerepel az adósok listáján. Zsigmond pedig az 1425-ig vásárolt holmikért tartozott.

65 724 forintra rúg, ami évi átlagban 8215 forintnak felel meg. Ez az összeg lehet több, de lehet kevesebb is, mert a hitelek visszafizetése elég hosszú időt vehetett igénybe. Így pl. Mattia Sclarinak 1423-ban még mindig volt követelése Antonio di Suntival szemben, akivel 1406–1410 között volt társas viszonyban.⁶ A *Catasto*ban azonosítható többi firenzei kereskedő vonatkozásában csak elvétve találunk adatokat, amelyekből a forgalom, a befektetések méreteire következtethetünk. Annyi azonban túlzás nélkül megállapítható, hogy több ezer forintos befektetésekről lehetett szó. Andrea Lamberteschi pl. 5000 Ft-ot adott fiainak a magyarországi kereskedelemre, és ezen felül még hitelezett is Magyarországon kereskedő firenzeieknek, Bernardo Lamberteschi pedig 2244 Ft értékű áruval látta el a fiúkat.⁷ Niccolo Lamberteschi elég nagy forgalmat bonyolíthatott le, ha 1419-ben 25 000 forint adóssága volt Niccolo Falcucci felé, amelyből 5000 forintot már törlesztett.⁸ Több ezer forint értékben bonyolította üzleteit Niccolo Falcucci is, minden jel szerint a váradi püspök megbízásából.⁹ Az Itáliában és Magyarországon egyaránt üzleti érdekeltséggel bíró püspök esetében azonban nehéz megállapítani, hogyan oszlottak meg befektetései Itália és Magyarország között. Vagyonának halála utáni felméréséből tudjuk, hogy a Budán és Erdélyben üzletelő firenzeiektől több ezer forint járt neki.¹⁰ Adóztatható vagyonát 4260 forintra becsülték. Hasonló méretekben investálhatott az üzleti életbe rokona, Matteo Scolari is. Matteo Scolari vagyoni helyzetéről két különböző időpontban alkothatunk képet: 1423-ban készített végrendeletéből, és a halála után, 1427-ben készített felméréséből.¹¹ Az 1423-i végrendeletből annyit tudunk meg, hogy több ezer forint járt neki volt társa, Antonio di Sunti örököseitől. A Fronték pedig 600 arannyal tartoztak neki. Az 5 évvel később kelt kimutatás újabb 2000 forint követelésről ad számot, ő viszont 900 forint értékben szövetet kapott hitelbe, hogy Magyarországon értékesítse. Adóztatható vagyonát 4965 forintban állapították meg. A kereskedelmi tevékenységük központjául Velencét választó Zatiak magyarországi befektetéseinek méreteiről a *Catasto* adatai nem sok felvilágosítást adnak. A 12 818 forint adóztatható vagyonnal rendelkező család pedig Velence mellett a magyar királyságot tekintette tevékenysége fő területének. Az összesítésből mindössze az derül ki, hogy adósaik 23 196 forinttal tartoznak, míg az ő adósságuk 22 549 forintra rúg. Adósaik között szerepelnek a Simone és Tommaso Melanesi, valamint a Fronte–Carnesecchi kereskedőtársaságok. Ez utóbbinak 134 forintot adtak hitelbe, ugyanakkor ennél jóval nagyobb összeggel, 2776 forinttal tartoztak is nekik a hitelbe szállított árukért.¹²

Tudjuk pl., hogy a 2122 forint adóköteles vagyonnal rendelkező Filippo Giovanni del Bene 1030 forintot kölcsönzött egy Budán tartózkodó honfitársá-

6 ASF Badia di Firenze. Familiarum, Tom. XV. Archivio N° 78–N° 267–273.

7 ASF Catasto, 1427, Portate 84, fol. 41., 68., 94.

8 ASF Badia N° 328.

9 ASF Badia N° 317., 324., 325.

10 ASF Badia N° 336.

11 ASF Badia N° 256., 258–260.

12 ASF Catasto, 1427, 73. fol. 183., 75. fol. 242.

nak.¹³ Az 1059 forint adóköteles vagyonnal bíró Cecca d' Amerigo Frescobaldi 1000 forintot hitelezett Simone és Tommaso Melanesinek.¹⁴ Filippo d' Amerigo Frescobaldi – 312 forint adóztatható vagyon – Giovanni d' Amerigo Frescobaldi – 350 forint adóztatható vagyon – és Gianozzo di Vanni Cavalcanti – 1151 forint adóztatható vagyon – együttes magyarországi vállalkozásukból 1300 forintot kellett kapniuk.¹⁵

Sajnálatos módon csak a sötétben tapogatózhatunk arra nézve, hogy a befektetett pénzek mekkora hasznot hoztak, az áruk milyen felárral keltek el Magyarországon. Egyszerű lenne az adósságok és a hitelek különbözőségéből következtetni a haszonra, de ez a már említett oknál fogva, hogy ti. az adósságok alapján a kereskedő nyereségének csak egy részét ismerjük meg, félrevezető lenne. Az azonban már a felsorakoztatott adatokból is kitűnik, hogy egyesek jelentős nyereségre tettek itt szert, és Magyarországon mind az árukereskedelem, mind pedig a pénzüzet jövedelmező foglalkozásnak számított. Pagolo di Berto Carneseccchi pl. 2560 forinttal lépett be a Fronték társaságába. Az alaptőke jól jövedelmezhetett, mert 1424-ben 3876 forintban állapították meg a részesedését. Az 1427. évi kimutatás szerint Carneseccchi a befektetett pénz összegét 4601 forintra emelte, Antonio Fronte pedig 4934 forinttal járult hozzá az üzleti forgalom fellendítéséhez. Gaspare di Colle 20 000 arany értékű vagyonra tett itt szert.¹⁶ A királynak nyújtott kölcsönök sem jövedelmezhetek rosszul, mert akkor Zsigmond nem panaszkodott volna a számára előnytelen feltételek miatt.¹⁷

A *Catasto* adatai alapján tehát megállapíthatjuk, hogy Magyarország ebben az időben a firenzei üzleti élet fontos terepuma volt, és elsősorban a kis és közepes tőkeerejű cégek tekintették tevékenységük színterének. Azok a szövetgyártó cégek, amelyek a firenzei gazdaságban is többségben voltak, amelyek alaptőkéje 2500–6000 forint között mozgott szemben a 10–20 000 forintos alaptőkékkel. Bár a hitelezők között mindkét oldal képviseltette magát, mégis a 10 000 forint alatti adóztatható vagyonnal rendelkezők voltak túlsúlyban.

13 ASF Catasto, 1427, 74. fol. 57.

14 ASF Catasto, 1427, 65. fol. 466.

15 ASF Badia N° 234., 241.

16 *Simonyi Ernő*: Flórenczi Okmánytár. I–II. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára. II. 29., 31., 33. sz.

17 *Wilhelm Altmann*: Die Urkunden Kaiser Sigmunds. (1410–1437). I. Innsbruck, 1897. (Regesta Imperii XI.) 491. sz.

ZSUZSA TEKE

THE FINANCIAL CONDITION OF FLORENTINE BUSINESSMEN
ACTING IN HUNGARY OF SIGISMUND'S AGE

We owe important informations about financial condition of Florentine firma atacted by the Hungarian market to the records of the Catasto Fiorentino dating from 1427. Among he persons or rather firms occuring in Hungary I have been able to identify 28 covered by the Catasto that permits us to come to the conclusion that in the Hungarian economy the owners of the smaller and the mediocre property were predominant, but by virtue of loans and supplies of goods on credit to the formers also the bigger firms had a share in the dealings.